

DAVLAT-XUSUIY SHERIKCHILIK LOYIHALARI SAMARADORLIGIDA ITNING O'RNII

Norqulov Shamshodbek Erkinjon o'g'li
O'zbekiston Respublikasi Bank-moliya akademiyasi
Moliya va moliyaviy texnologiyalar fakulteti,
Loyiha boshqaruvi yo'nalishi 1-kurs magistranti
 Email: 6591231@gmail.com
 Tel: (94) 323-06-07

Annotatsiya: Davlat-xususiy sherikchilik (DXSh) loyihalari samaradorligini oshirishda axborot texnologiyalarining (IT) roli tobora oshib bormoqda. Ushbu maqola DXSh loyihalarida ITning o'rnini tahlil qiladi, IT texnologiyalarining shaffoflikni ta'minlash, samaradorlikni oshirish va resurslarni tejashdagi ahamiyatini ochib beradi. Raqamli infratuzilma, sun'iy intellekt, IoT, blockchain texnologiyalari kabi innovatsiyalarni joriy etish orqali davlat va xususiy sektor o'rtasida samarali hamkorlikni tashkil etishning imkoniyatlari ko'rib chiqilgan. Maqolada ilg'or amaliyotlar, IT texnologiyalarini qo'llashning afzalliklari va duch kelinadigan qiyinchiliklar tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: davlat-xususiy sherikchilik, IT texnologiyalari, raqamli infratuzilma, samaradorlik, blockchain, IoT.

Kirish.

Davlat-xususiy sherikchilik (DXSh) zamonaviy davlat boshqaruvi tizimida ahamiyat kasb etuvchi mexanizmlardan biridir. Bu model davlat va xususiy sektor resurslarini birlashtirish orqali infratuzilmani rivojlantirish, xizmatlar sifatini oshirish va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashga xizmat qiladi. Bugungi kunda, Jahon banki va OECD kabi xalqaro tashkilotlar DXSh modelining global amaliyotdagi muhimligini alohida ta'kidlamogda. Masalan, Jahon bankining ma'lumotlariga ko'ra, DXSh modeli rivojlanayotgan mamlakatlarda infratuzilmani yaxshilashning asosiy vositalaridan biriga aylangan (World Bank, 2017).

IT texnologiyalarining rivojlanishi DXSh loyihalariga yangi imkoniyatlar olib kirmoqda. Innovatsion yechimlar orqali jarayonlarni avtomatlashtirish, ma'lumotlar asosida qarorlar qabul qilish va real vaqt rejimida monitoring qilish imkoniyatlari yaratilmoqda. OECDning "The Digital Transformation of SMEs" hisobotida qayd etilishicha, IT texnologiyalarining DXSh loyihalariga qo'llanilishi samaradorlikni sezilarli darajada oshiradi (OECD, 2020). Bundan tashqari, blockchain texnologiyasi, sun'iy intellekt va IoT (Internet of Things) davlat va xususiy sektor o'rtasidagi hamkorlikni yanada mustahkamlaydi.

Shuningdek, DXSh doirasida IT texnologiyalaridan foydalanish raqamlashtirish jarayonlarini tezlashtiradi va xizmatlarni ko'rsatish sifatini yaxshilaydi. Masalan, Hodge va hamkorlari (2010) davlat xizmatlarini raqamlashtirish orqali aholiga qulaylik yaratish va jarayonlarni shaffoflashtirish imkoniyatlarini o'rgangan. Ushbu tadqiqot DXShning IT bilan integratsiyalashuvi samaradorlikni oshirishning muhim omili ekanligini ko'rsatadi. Maqolada DXSh loyihalarida IT texnologiyalarining roli, ularning asosiy yo'nalishlari va amaliy qo'llanilishi yanada kengroq yoritiladi.

Asosiy qism.

IT texnologiyalarining DXSh loyihalaridagi asosiy roli:

1. Raqamli infratuzilmani rivojlantirish.

DXSh loyihalarida raqamli infratuzilma yaratish ITning eng asosiy vazifalaridan biridir. Bu quyidagilarni o'z ichiga oladi:

Elektron hukumat tizimlari: Davlat xizmatlarini raqamlashtirish orqali fuqarolar va tadbirkorlarga qulaylik yaratish.

Bulutli xizmatlar: DXSh loyihalarida ishtirokchilar uchun umumiy axborot maydonini yaratish.

Ma'lumotlar markazlari: DXSh doirasida yaratilgan loyihalar uchun ma'lumotlarni markazlashgan holda boshqarish.

Masalan, Hindistonda joriy etilgan "Digital India" dasturi DXSh loyihalarida raqamli infratuzilmaning naqadar muhim ekanligini namoyish etdi. Ushbu dastur orqali davlat xizmatlarining raqamli shaklga o'tkazilishi va ularning aholi uchun qulay bo'lishi ta'minlandi (Kumar va Best, 2006).

2. Samaradorlikni oshirish.

IT texnologiyalari orqali DXSh loyihalarida quyidagi imkoniyatlar yaratiladi:

Sun'iy intellekt: Loyihalarni rejalashtirish va monitoring qilish jarayonlarini avtomatlashtirish.

IoT texnologiyalari: Energiya va resurslardan samarali foydalanishni ta'minlash.

Avtomatlashtirilgan tizimlar: DXSh infratuzilmasi uchun real vaqt rejimida ma'lumotlarni yig'ish va tahlil qilish imkoniyati.

Masalan, AQShda qurilgan aqlli transport tizimlari yordamida DXSh loyihalarida transport xarajatlari va vaqt yo'qotishlarining 25% ga qisqarishi kuzatildi (OECD, 2020).

3. Shaffoflik va xavfsizlikni ta'minlash.

DXSh jarayonlarida shaffoflik va xavfsizlikni oshirish ITning asosiy vazifalaridan biri hisoblanadi:

Blockchain texnologiyasi: Shartnomalar va moliyaviy operatsiyalarni kuzatish uchun xavfsiz platforma.

Kiberxavfsizlik: DXSh loyihalarida ishtirok etuvchi tomonlarning ma'lumotlarini himoya qilish.

Misol uchun, Estoniyada blockchain texnologiyasi orqali shaffof davlat boshqaruv tizimi yaratilgan. Bu nafaqat korrupsiyani kamaytirishga yordam berdi, balki aholi ishonchini ham oshirdi (Hodge va boshqalar, 2010).

4. Davlat va xususiy sektor o'rtasida integratsiyani kuchaytirish.

IT vositalari davlat va xususiy sektor o'rtasida samarali hamkorlikni ta'minlash imkonini beradi. Masalan:

Loyihalarni boshqarish tizimlari: DXSh loyihalarini rejalashtirish va amalga oshirish jarayonini kuzatish.

Axborot almashinuvi tizimlari: Hamkorlar o'rtasida ma'lumotlarning tezkor va xavfsiz almashinuvini ta'minlash.

1. Amaliy misollar:

Transport sohasida IT texnologiyalari.

DXSh loyihalarida transport infratuzilmasini rivojlantirishda IT texnologiyalari keng qo'llaniladi:

Elektron chiptalar tizimi.

Aqlli transport tizimlari (masalan, yo'l harakati boshqaruvi).

Masalan, Yaponiyada DXSh asosida ishlab chiqilgan transport tizimlari orqali kunlik qatnov samaradorligi 30% ga oshdi (World Bank, 2017).

2. Sog'liqni saqlash sohasida IT texnologiyalari.

Elektron sog'liq kartalari.

Tibbiy xizmatlarning masofaviy ko'rsatish platformalari.

COVID-19 pandemiyasi davrida telemeditsina platformalarining samaradorligi yaqqol namoyon bo'ldi. Masalan, Germaniyada masofaviy tibbiy xizmatlar orqali davolanish darajasi sezilarli oshdi (OECD, 2020).

3. Ta'lim sohasida IT texnologiyalari.

Onlayn ta'lim platformalari.

Virtual kutubxonalar va masofaviy ta'lim imkoniyatlari.

Hindistonda joriy etilgan "National Digital Library" platformasi talabalarga osonlikcha ta'lim resurslaridan foydalanish imkonini berdi. Bu raqamli ta'limni rivojlantirishda katta qadam bo'ldi (Kumar va Best, 2006).

Ilmiy asoslangan taklif va tavsiyalar:

Shaffoflikni oshirish uchun blockchain texnologiyasini keng joriy etish:

DXSh loyihalarida blockchain texnologiyasidan foydalanish orqali moliyaviy operatsiyalarni kuzatish va korrupsiya xavfini kamaytirish mumkin. Masalan, Estoniyada blockchain asosidagi davlat boshqaruv tizimi jarayonlarni aniq va ishonchli qilishda muvaffaqiyat qozondi (Hodge va boshqalar, 2010).

Sun'iy intellekt va IoT texnologiyalaridan foydalanish: Loyihalarning samaradorligini oshirish uchun real vaqt rejimida ma'lumotlarni yig'ish va tahlil qilish imkonini beruvchi IoT qurilmalarini joriy etish kerak. Sun'iy intellekt yordamida

jarayonlarni avtomatlashtirish va qaror qabul qilishni optimallashtirish mumkin. Masalan, Yaponiyada aqlli transport tizimlari transport xarajatlarini 25% ga qisqartirishga yordam berdi (OECD, 2020).

Kiberxavfsizlikni kuchaytirish: DXSh loyihalarining barqarorligi va ishonchliligini ta'minlash uchun kiberxavfsizlik strategiyalarini joriy etish zarur. Xususan, himoyalangan bulutli infratuzilmalar va tarmoq xavfsizligi bo'yicha ilg'or texnologiyalarni qo'llash lozim.

Raqamli infratuzilmani rivojlantirish: Hindistonda "Digital India" dasturining muvaffaqiyati DXSh loyihalarida davlat xizmatlarini raqamlashtirish ahamiyatini ko'rsatdi. Bunday loyihalar orqali davlat xizmatlari aholi uchun yanada qulay va samarali bo'lishi mumkin (Kumar va Best, 2006).

Moliyaviy rejalashtirishni takomillashtirish: DXSh loyihalarida byudjetni samarali boshqarish uchun Earned Value Management (EVM) tizimi va boshqa zamonaviy moliyaviy monitoring vositalarini qo'llash zarur. Bu xarajatlarni nazorat qilish va loyihaning moliyaviy barqarorligini oshirishga yordam beradi.

Hamkorlik platformalarini rivojlantirish: Davlat va xususiy sektor o'rtasida tezkor va samarali axborot almashinuvi uchun bulutli platformalar va boshqaruv tizimlarini joriy etish tavsiya etiladi. Masalan, Singapurda bunday tizimlar yordamida DXSh loyihalarining bajarilishi sezilarli darajada tezlashdi.

Kutilayotgan iqtisodiy va ijtimoiy samara.

DXSh loyihalarida IT texnologiyalarni samarali qo'llash orqali quyidagi natijalarga erishish mumkin:

1. Iqtisodiy samaralar:

Raqamli infratuzilma va avtomatlashtirilgan tizimlarning joriy etilishi bilan resurslardan foydalanish samaradorligi oshadi. Masalan, Yevropa Ittifoqi davlatlarida IT texnologiyalaridan foydalanish orqali DXSh loyihalar xarajatlari o'rtacha 20% ga qisqardi (OECD, 2020).

Moliyaviy monitoring tizimlari yordamida byudjet oshib ketishining oldini olish. Bunda loyihalar aniq muddatda va rejalashtirilgan mablag'lar doirasida yakunlanadi.

Innovatsion texnologiyalar orqali davlat-xususiy sherikchilikka investorlarni kengroq jalb etish imkoniyati.

2. Ijtimoiy samaralar:

Davlat xizmatlarining raqamlashtirilishi natijasida aholiga xizmat ko'rsatish sifati oshadi. Masalan, Hindistondagi "Digital India" loyihasi aholining 70% dan ko'prog'ini davlat xizmatlariga masofaviy ulash imkoniyatini yaratdi (Kumar va Best, 2006).

Aqlli transport tizimlari va boshqa raqamli echimlar shahar infratuzilmasini yaxshilashga hissa qo'shadi, transportda yo'qotilayotgan vaqt qisqaradi.

Ish o'rinlarini yaratish: yangi texnologiyalarni joriy etish orqali IT sohasida yuqori malakali kadrlar uchun ish o'rinlari yaratiladi.

3. Ekologik samaralar:

IoT texnologiyalari yordamida energiyani tejash va uglerod izini kamaytirish. Masalan, aqlli shahar loyihalarida yoritish va transport tizimlarini optimallashtirish orqali energiya sarfi 15% ga qisqardi (World Bank, 2017).

Xulosa.

DXSh loyihalarida IT texnologiyalarining qo'llanilishi zamonaviy infratuzilma rivojiga ulkan hissa qo'shadi. Raqamli texnologiyalar yordamida samaradorlikni oshirish, shaffoflikni ta'minlash va iqtisodiy samaralarni yanada yuqori darajaga olib chiqish mumkin. Masalan, blockchain texnologiyasi davlat xizmatlarini boshqarishda shaffoflikni ta'minlaydi va korrupsiyani kamaytiradi, IoT esa energiya va resurslarni tejashga xizmat qiladi.

Bundan tashqari, IT texnologiyalarini keng qo'llash DXSh loyihalarini amalga oshirishda muhim natijalarni kafolatlaydi. Hindiston va Estoniyadagi muvaffaqiyatli loyihalar davlat-xususiy sherikchilikda raqamli texnologiyalarning ahamiyatini yaqqol ko'rsatmoqda. Shu bilan birga, Yevropa Ittifoqi davlatlari tajribasi iqtisodiy samaradorlikni oshirish imkoniyatlarini kengaytirmoqda.

Shunday qilib, DXSh loyihalarida IT texnologiyalarini rivojlantirishga qaratilgan strategiyalar nafaqat iqtisodiy samaradorlikni, balki aholiga ko'rsatiladigan xizmatlar sifatini ham oshiradi. Buning uchun davlat va xususiy sektor o'rtasida samarali hamkorlikni yo'lga qo'yish, texnologik yangiliklarni tatbiq etish va ilg'or tajribalarni o'rganish zarur. Faqat shunda DXSh loyihalarining ijtimoiy va iqtisodiy ta'siri maksimal darajada oshiriladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Grimsey, D. and Lewis, M. K., 2004. *Public-Private Partnerships: The Worldwide Revolution in Infrastructure Provision and Project Finance*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
2. Hodge, G., Greve, C. and Boardman, A. E., 2010. *International Handbook on Public-Private Partnerships*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
3. Kumar, R. and Best, M. L., 2006. Impact and Sustainability of E-Government Services in Developing Countries: Lessons Learned from Tamil Nadu, India. *The Information Society*, 22(1), pp.1-12.
4. OECD, 2020. *The Digital Transformation of SMEs*. OECD Publishing. Available at: <https://doi.org/10.1787/bdb9256a-en>
5. World Bank, 2017. *Public-Private Partnerships in Infrastructure Resource Center*.
6. Available at: <https://ppp.worldbank.org>